

Hybridregimer: förändrade förutsättningar för demokrati och demokratibistånd

JOAKIM EKMAN, JONAS LINDE OCH THOMAS SEDELIUS

Inledning

Projektet *Hybridregimer: förändrade förutsättningar för demokrati och demokratibistånd*, vilket finansieras av Vetenskapsrådet (2007–2009), avser att lämna ett bidrag till forskningen om demokratisering och icke-demokratiska regimtyper. Under senare år har forskningen uppmärksammat hur vissa politiska system i världen, som tidigare varit auktoritärt styrda, omvandlats till en slags blandform av demokrati och auktoritärt styre, snarare än att ha demokratiserats fullt ut. Det kan handla om länder som håller regelbundna och relativt fria val, men som samtidigt uppvisar betydande brister beträffande respekten för medborgarnas politiska och mänskliga rättigheter. Formella demokratiska institutioner förenas med en icke-demokratisk praktik. Detta projekt avser att studera sådana "hybridregimer", för att förstå dess mekanismer och överlevnadsförmåga. Utgående från en empirisk jämförande studie av Ryssland, Vitryssland och Ukraina konstrueras en analytisk modell av hybridregimens kännetecken. Den bärande tanken är att en hybridregim kan betraktas som en distinkt regimtyp, vid sidan av den demokratiska, auktoritära, totalitära och sultanistiska regimtypen. Projektet lämnar på så sätt ett bidrag till den teoretiska diskussionen om olika regimtyper. Projektet syftar också till att analysera förutsättningar

för demokratibistånd till hybridregimer. Kan sådana regimer demokratiseras med hjälp utifrån, och till vilka aktörer i mottagarlandet bör biståndet i så fall riktas? Hur ser förutsättningarna ut för hybridregimer att stabiliseras och överleva? Det finns här en kunskapslucka att fylla i litteraturen. Medarbetare i projektet är Joakim Ekman, Jonas Linde och Thomas Sedelius (Samhällsvetenskapliga institutionen, Örebro universitet).

Hybridregimer: mellan demokrati och diktatur

Samuel Huntington har i boken *The Third Wave* (1991) på ett utförligt sätt visat att vi utifrån ett historiskt perspektiv kan betrakta demokratins framväxt i världen i tre från varandra avgränsade vågörelser. En demokratiseringsvåg definieras som en grupp transitionsprocesser från icke-demokratiska till demokratiska regimer som inträffar inom en avgränsad tidsperiod och som påtagligt överstiger antalet transitionsprocesser i motsatt riktning (demokratiska sammanbrott). I samband med det som Huntington kallar "den tredje demokratiseringsvågen" har antalet demokratier i världen ökat markant. Använder vi en minimalistisk definition och fokuserar på förekomsten av fria val, kan man säga att världen 1974 innehöll runt 90 demokratiska stater. Idag är siffran 122, vilket motsvarar ungefär 64 procent av världens länder. Andelen auktoritära regimer utgör 24 procent av världens länder, enligt organisationen *Freedom House* (2006).

En närmare granskning visar dock att en icke obetydlig andel av de länder som på något vis under senare år fjärrat sig från ett auktoritärt styre ändå inte utvecklats till konsoliderade demokratier, utan snarare till regimer som kombinerar inslag av både demokrati och diktatur. Demo-

kratiska institutioner – formellt sett fria val med konkurrerande partier – förenas med en icke-demokratisk praktik, i form av exempelvis begränsat valfusk, manipulation eller förföljelser och hot mot oppositionella (Diamond 2002: 24; Schedler 2002; Törnquist 2005). Sådana regimer kännetecknas vidare av bristande rättssäkerhet och respekt för de mänskliga rättigheterna, korruption, samt varierande grad av regimkontrollerad media. På senare år har forskare även uppmärksammat en tendens hos sådana blandregimer att öppet motsätta sig utländskt demokratibistånd, exempelvis genom att försvåra situationen för lokala och internationella icke-statliga intresseorganisationer i landet (Carothers 2006; 2002; Karatnycky 2002). I en framväxande litteratur har demokratiseringsforskare försökt sig på att klassificera denna typ av blandregimer eller pseudodemokratier, och skapat ett nytt begrepp: *hybridregimer* (Levitsky & Way 2002; Diamond 2002; Munck & Snyder 2004; Kuzio 2005; Way 2005a).

Projektets teoretiska och empiriska bidrag

Det första delsyftet med projektet är främst inomvetenskapligt. Genom att konstruera en teoretisk modell för att analysera hybridregimer, konfronteras vi med en rad frågor som är av relevans för demokratiseringsforskningen. Vilka länder kan klassificeras som hybridregimer? Är en hybridregim en distinkt regimtyp – jfr Linz & Stepan (1996), Linz (2000), Brooker (2000) – urskiljbar från den auktoritära, totalitära, post-totalitära och sultanistiska regimtypen? Hur ser förutsättningarna ut för att hybridregimer ska demokratiseras fullt ut, och under vilka förutsättningar kan hybridregimer förfalla till rena diktaturer?

Analysmodellen hämtar sitt empiriska underlag från en jämförande studie av Ryssland, Vitryssland och Ukraina. Ryssland och Ukraina kan åtminstone tentativt ses som två varianter av hybridregimer, medan Vitryssland närmast är att betrakta som en hybridregim som har transformerats till en hårdför auktoritär regim. Utvecklingen i dessa post-sovjetiska stater kommer också att sättas in i ett bredare komparativt ramverk, för att bättre förstå hybridregimers dynamik och överlevnadsförmåga.

Den analysmodell som konstrueras bygger på en granskning av tre arenor. *Formellt sett fria val* utgör den första arenan. I en auktoritär regim – som Vitryssland – är val närmast en fasad som enbart fyller en legitimerande funktion: här förekommer ingen verklig konkurrens om makten. Den opposition som eventuellt tillåts är i praktiken starkt begränsad och utsatt för en kraftig kontroll och/eller repression. Oberoende medier lyser till stora delar med sin frånvaro. I en hybridregim, däremot, spelar val en reell politisk roll. Utgången av valen är inte helt given på förhand – oppositionen kan få till stånd ett regimskifte. Den sittande regimen försöker förhindra detta med hjälp av orättvisa mediekampanjer, hot, eller begränsad manipulation av valresultaten. Presidentvalet i Ryssland 2004 skulle kunna tas som exempel, där den sittande regimen och presidenten segrade, åtminstone delvis med hjälp av sådana icke-demokratiska metoder. Vi har dock tidigare kunnat observera en rad valnederlag för den sittande regimen i liknande system, i Serbien (2000), Georgien (2003), Ukraina (2004) och Kirgizistan (2005). Val framstår därför som en kritisk komponent i en analys av hybridregimens funktionssätt.

Analysmodellen kommer även att se på den *exekutiva och legislativa arenan*. Starka

presidentmakter och svaga parlament har varit den dominerande trenden i det post-sovjetiska området (Sedelius 2006). Vi kommer att undersöka legislaturens möjligheter att balansera presidentmakten och dess möjligheter att fungera som ett forum för en reell politisk opposition (jfr Sedelius 2002; Marples 1999; Mihalisko 1997). Vi kommer till sist även att undersöka *den judiciella arenan*. Vi kommer i synnerhet att granska vilken roll konstitutionsdomstolar har i hybridregimer (jfr Brown & Wise 2004). Handlar det om fristående institutioner som ska garantera rättssäkerhet och förhindra politisk korruption, eller fungerar konstitutionsdomstolarna snarare som regimens förlängda arm?

Projektets andra delsyfte är att undersöka förutsättningarna för internationellt demokratibistånd till hybridregimer. I detta sammanhang är det viktigt att notera hur en hel rad semiauktoritära regimer under senare år allt tydligare kommit att motsätta sig internationellt demokratibistånd, riktat till civilsamhällesorganisationer. I en artikel i *Foreign Affairs* har Thomas Carothers (2006) talat om "the backlash against democracy promotion" i länder som Ryssland, Vitryssland, Kazakstan, Uzbekistan och Tadzjikistan. Människorättsorganisationer har utsatts för ökad kontroll, hot, eller fysiskt våld. Behandlingen av sådana internationella organisationer i samband med presidentvalet i Vitryssland i mars 2006 är talande. Det lagförslag som Putin drev igenom i Ryssland i januari 2006 – som i praktiken innebär en kraftig begränsning av utländska människorättsorganisationers handlingsutrymme – är också ett exempel på samma tendens.

En analys av denna utveckling är viktig för vår förståelse av vilken roll utländska biståndsgivare eller samarbetspartners

kan spela (jfr Silander 2006). Genom materiell assistens och kompetensöverföring kunde internationella organisationer rikta ett meningsfullt stöd till civilsamhällena i Slovakien, Serbien, Georgien och Ukraina. Man lyckades bistå de inhemska demokratiska krafterna att utmana de sittande regimerna, i samband med valen i dessa länder. En sådan framgång för de inhemska demokratiska krafterna har vi ännu inte kunnat se vid val i Vitryssland, Ryssland eller Azerbajdzjan.

Projektets målsättningar i ljuset av tidigare forskning

Projektet som helhet knyter an till forskningslitteraturen inom fältet demokratiseringsstudier (jfr Linde & Ekman 2006). En svaghet inom detta fält har uppmärksamats först på senare år, i samband med de avstannade demokratiseringsprocesserna i de post-sovjetiska länderna. Forskare har i detta sammanhang talat om en "intellectual bias towards democracy", det vill säga en tendens bland demokratiseringsforskare att se också semiauktoritära stater som "bristfälliga" *demokratier* snarare än som *auktoritära* system som anordnar val. Med andra ord, man har tagit för givet att dessa länder trots vissa problem ändå har slagit in på rätt väg. Icke-demokratiska inslag har tolkats som temporära bakslag i en redan påbörjad demokratiseringsprocess.

I detta projekt ifrågasätts detta synsätt. Vi vänder på perspektivet och frågar om inte utvecklingen i en hel rad länder i världen – inte minst i det post-sovjetiska området – snarare lett till en konsolidering av en typ av system där formella demokratiska procedurer lever i ett ansträngt förhållande till en politisk elit som inte är beredd att fullt ut acceptera en politisk opposition och reell konkurrens om makten. Tudj-

manregimen i Kroatien, Milosevicregimen i Serbien, och Kuchmaregimen i Ukraina är samtidshistoriska exempel. Putins Ryssland och Lukasjenkas Vitryssland är dagsaktuella exempel (Levitsky & Way 2002; 2005; Way 2005b; McFaul 2002; 2005).

I ljuset av denna utveckling har man med referens till Huntington talat om en fjärde våg av demokrati och diktatur i det postkommunistiska området. Denna utveckling har skapat ett behov av nya teoretiska redskap och analysmodeller, inte minst för att kunna klassificera olika regimer (McFaul 2002; Collier & Levitsky 1997; Way 2005b). Demokratiseringsforskningens konventionella analysverktyg har inte riktigt kunnat hantera de blandregimer som kunnat observeras på senare år. Forskare har laborerat med vaga kategorier som "semidemokratier", "psuedodemokratier" eller "delvis fria länder", och har ibland underskattat viktiga skillnader mellan länder där det – trots stora problem – finns en vilja att konsolidera demokratin och länder där den politiska eliten egentligen inte har något intresse av alltför långtgående demokratiska reformer. Ett annat sätt att uttrycka det, är att det handlar om valet av perspektiv. Om vi ansluter oss till det konventionella transitionsparadigmet – som har använts för att studera exempelvis de centraleuropeiska ländernas väg från kommuniststater till EU-medlemmar – innebär det att vi studerar post-sovjetiska *demokratiseringsprocesser* som på olika sätt har stött på hinder. Underförstått är att vi vet ungefär vart utvecklingen ändå är på väg: från kommunism till demokrati och marknadsekonomi (Carothers 2002; Saxonberg & Linde 2003; Gans-Morse 2004). Detta projekt vill dock anlägga ett annat perspektiv på utvecklingen, och istället fokusera på hur länderna öster om dagens

EU tycks vara på god väg att konsolidera en annan typ av system, nämligen en blandform av demokrati och diktatur. Detta projekt vill därmed bidra till vår förståelse av den relativa stabilitet som "hybridregimer" kan sägas ha.

Litteraturförteckning

- Brooker, Paul, 2000. *Non-Democratic Regimes: Theory, Government & Politics*. New York: St Martin's Press.
- Brown, Trevor L. & Charles R. Wise, 2004. Constitutional Courts and Legislative-Executive Relations: The Case of Ukraine, *Political Science Quarterly*, vol 119, nr 1, s 143-169.
- Carothers, Thomas, 2002. The End of the Transition Paradigm, *Journal of Democracy*, vol 13, nr 1, s 5-21.
- Carothers, Thomas, 2006. The Backlash Against Democracy Promotion, *Foreign Affairs*, vol 85, nr 2, s 55-68.
- Collier, David & Steven Levitsky, 1997. Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research, *World Politics* 49, s 430-451.
- Diamond, Larry, 2002. Thinking about Hybrid Regimes, *Journal of Democracy*, vol 13, nr 2, s 21-35.
- Freedom House, 2006. *Freedom in the World 2006: Selected Data from Freedom House's Annual Global Survey of Political Rights and Civil Liberties* (www.freedomhouse.org).
- Gans-Morse, Jordan, 2004. Searching for Transistologists: Contemporary Theories of Post-Communist Transitions and the Myth of a Dominant Paradigm, *Post-Soviet Affairs*, vol 20, nr 4, s 320-349.
- Huntington, Samuel P., 1991. *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Karatnycky, Adrian, 2002. Making Democratization Work: Overcoming Challenges of Political Transitions, *Harvard International Review*, sommaren 2002, s 50-54.
- Kuzio, Taras, 2005. Regime Type and Politics in Ukraine under Kuchma, *Communist and Post-Communist Studies*, nr 38, s 167-190.

- Levitsky, Steven & Lucan A. Way, 2002. The Rise of Competitive Authoritarianism, *Journal of Democracy*, vol 13, nr 2, s 51-65.
- Levitsky, Steven & Lucan A. Way, 2005. International Linkage and Democratization, *Journal of Democracy*, vol 16, nr 3, s 20-34.
- Linde, Jonas & Joakim Ekman (med Anders Uhlin), 2006. *Demokratiseringsprocesser: teoretiska ansatser och empiriska studier*. Lund: Studentlitteratur.
- Linz, Juan J., 2000. *Totalitarian and Authoritarian Regimes*. Boulder & London: Lynne Rienner.
- Linz, Juan J. & Alfred Stepan, 1996. *Problems of Democratic Transition and Consolidation. Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Marples, David R., 1999. *Belarus: A Denationalized Nation*. Amsterdam: Harwood Academic Publishers.
- McFaul, Michael, 2002. The Fourth Wave of Democracy and Dictatorship: Noncooperative Transitions in the Postcommunist World, *World Politics* 54, s 212-244.
- McFaul, Michael, 2005. Transitions from Postcommunism, *Journal of Democracy*, vol 16, nr 3, s 5-19.
- Mihalisko, Kathleen, 1997. Belarus: Retreat to Authoritarianism, i Dawisha, Karen & Parrot, Bruce (red), *Democratic Changes and Authoritarian Reactions in Ukraine, Belarus and Moldova*. Cambridge & New York: Cambridge University Press.
- Munck, Gerardo L. & Richard Snyder, 2004. Mapping Political Regimes: How the Concepts We Use and the Way We Measure Them Shape the World We See. Paper, American Political Science Association, Chicago, USA, 2-5 september 2004.
- Saxonberg, Steven & Jonas Linde, 2003. Beyond the Transitology-Area Studies Debate, *Problems of Post-Communism*, vol 50, nr 3, s 3-16.
- Schedler, Andreas, 2002. The Menu of Manipulation, *Journal of Democracy*, vol 13, nr 2, s 36-50.
- Sedelius, Thomas, 2002. Pro-premiär eller pro-president? Om distinktionen mellan parlamentarism, presidentialism och semi-presidentialism, *Statsvetenskaplig Tidskrift*, vol 105, nr 4, s 273-295.
- Sedelius, Thomas, 2006. *The Tug-of-War between Presidents and Prime Ministers: Semi-Presidentialism in Central and Eastern Europe*. Örebro: Örebro Studies in Political Science 15.
- Silander, Daniel, 2006. *Democracy from the Outside-In? The Conceptualization and Significance of Democracy Promotion*. Växjö: Växjö University Press.
- Törnquist, Olle, 2005. Repoliticisation of Democracy in Developing Countries: Reflections on an Emerging Trend, i *Supporting Political Party Systems – Experiences and Challenges*. Sida: Division for Democratic Governance.
- Way, Lucan A., 2005a. Kuchma's Failed Authoritarianism, *Journal of Democracy*, vol 15, nr 2, s 131-145.
- Way, Lucan A., 2005b. Authoritarian State Building and the Sources of Regime Competitiveness in the Fourth Wave: The Cases of Belarus, Moldova, Russia, and Ukraine, *World Politics* 57, s 231-261.